

de revisió i publicació d'obres a Edicions 62. Fuster dona mostres, en unes cartes ja editades per Garcia i Raffi al volum 12 de la seva *Correspondència* —excepte una petita postal que l'àlbum reproduïx fotogràficament i de la qual només se n'havia donat notícia— tant de la seva consciència crítica valencianista com de l'habitual sornegueria barruda, a l'alçada de la qual sap posar-se Molas. Finalment, els epistolaris amb Porcel, Benet i Jornet, Moix i Roig deixen apuntada l'enorme influència que exercí Molas sobre els més grans escriptors joves coetanis no només en la línia realista social a què l'ha reduït una tipificació ridícula (que ell mateix nega a *MOLAS 2021a*: 338). Aquesta es dona habitualment aparellada amb l'ús despectiu del concepte «moletes» per referir-se als deixebles acadèmics que tanquen l'àlbum amb evocacions personals i lectures interpretatives, moltes de les quals inèdites, seguides d'una llista de tesis doctorals dirigides pel mestre.

Resulta remarcable que el llibre assumeixi amb satisfacció aquest apel·latiu que durant dècades s'ha llançat com a insult denigrant als alumnes i deixebles de Molas. Els editors s'hi declaren, ja en la primera línia, «“moletes” convictes i confessos» (p. 6); el prologuista s'hi presenta com a «degà dels “moletes”» (p. 9), explica l'origen del terme i l'humor amb què el van assumir des del primer dia i acaba afirmant «l'orgull de dir-se “moletes”» (p. 15); o bé es recull un fragment sota l'epígraf «Caracterització dels “moletes”» (p. 364). La paraula que encara avui alguns empenen com a simple desqualificació sense ni tan sols comprendre'n les implicacions perd la funció original per esdevenir un concepte ple de significat. És una operació tan antiga com la que va donar nom a barrocs, impressionistes, modernistes o cubistes precisament perquè van ser capaços de renovar col·lectivament l'estat cultural del seu temps. Avui, aquests tres llibres ajuden a veure encara més clar fins a quin punt Joaquim Molas va esdevenir un revulsiu cultural que ha fonamentat tot el que va venir després. Inclosos, per descomptat, els anti-moletes.

Una literatura possible, de Josep Iborra

VÍCTOR LABRADO

victorlabrado@gmail.com

IBORRA (2021): Josep Iborra, *Una literatura possible*, València: Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació; «Obra Literària de Josep Iborra», 1, 2.

La publicació de la sèrie «Obra Literària de Josep Iborra» és una operació editorial de llarg alé que difícilment hauria estat possible si, des del 2015, no hagués començat una nova etapa a la Institució Alfons el Magnànim, tan diferent de

l'anterior. L'edició, a hores d'ara, comprén ja tres volums i, segons les previsions dels curadors, que van triant i comparant els textos, podria arribar a tindre'n un total de cinc o sis. Si tenim en compte que només els dos primers volums de la sèrie, els que conformen *Una literatura possible*, objecte d'aquesta nota informativa, fan un total de 1.429 pàgines, el lector ja es pot fer una idea del volum de la maniobra editorial, sens dubte proporcionat a la qualitat intel·lectual de Josep Iborra. Després d'aquests dos primers volums, ja n'ha aparegut un tercer —el *Diari 1965-1977*—, al qual seguiran uns futurs *Quaderns 1980-2010* i, després, uns assajos i notes sobre Montaigne i altres textos de diversa factura, de caràcter assagístic també, amb un fort component introspectiu.

Els textos agrupats sota el títol *Una literatura possible* conformen, en molt gran part, allò que podríem dir el Josep Iborra més públic, més d'acció, el que escrivia amb una intenció d'utilitat o influència immediata, aprofitant sovint les ocasions que li oferia l'actualitat bibliogràfica. Hi predominen els textos ja publicats, la majoria en revistes, ara dispersos, amb alguns de ja aplegats també en llibre, mentre que la resta de volums de la sèrie, des del tercer fins al cinquè —o sisè—, per contra, aplegaran textos majoritàriament inèdits, que respondrien a una altra mena d'al·licients i estímuls, a un ritme personal d'escriptura més privat, més independent de la circumstància, però elaborats des d'unes possibilitats d'edició —diguem-ne— poc concretes, o improbables.

En *Una literatura possible* —el nom ja ho diu— hi ha concentrats i ordenats els treballs que Josep Iborra va produir segons una personal «voluntat de contribuir a fer possible, mitjançant la crítica literària, una literatura moderna en català», que és com ho trobem explicitat ja des de la «Nota preliminar», en què hi presenta el conjunt de textos aplegats. En alguns casos, s'ocupava de qüestions relatives a tot el domini lingüístic, però se centrava sobretot en la realitat literària del País Valencià, la posició del qual, en el conjunt de la literatura catalana, era llavors ben precària, ambigua. Josep Iborra va ser testimoni, observador d'excepció, encuriós i apassionat, d'aquest procés d'integració progressiva —inacabat?— de diverses generacions d'escriptors valencians en la casa i causa comunes de la literatura catalana.

La seua producció crítica publicada en premsa es va estendre —també seguint la «Nota preliminar»— entre 1973 i 2010, amb un breu parèntesi entre 1976 i 1980. És a dir: des de l'aparició dels Premis Octubre fins que forces va tindre d'intervenir en la cosa pública literària, ja que Josep Iborra va faltar l'any 2011. Aquells van ser uns anys decisius pel que fa a la dinàmica literària valenciana. Ell hi va reflexionar, en va fer el comentari i, home ponderat —com a «savi discret» el caracteritza al pròleg Francesc Pérez Moragón—, en va oferir valoracions prudents, de to educat. Jo diria que generalment encertades. Si calgués oferir algun text prou representatiu de la intenció que animava Iborra i de la realitat literària que va voler tractar, no dubtaria a oferir-vos aquest, que clou «Literatura i postguerra al País Valencià»:

Fuster serà el primer escriptor valencià modern que aconsegueix tenir un públic, com després Raimon, i Estellés, que s'hi incorporarà després d'un llarguíssim silenci. I [...] aquest públic era —o serà aviat—, també, el públic de Rodoreda i d'Espriu, de Villalonga i de Pla... Per fi, hi havia a València una primera constitució, elemental encara, d'un petit circuit que s'ampliarà en connectar-se amb la miniliteratura de Catalunya. Avui, aquesta miniliteratura és ja la dels països de parla catalana. Hi ha llibreries, hi ha distribuïdors, hi ha un públic —un ghetto, però un públic, no una tertúlia—, hi ha moltíssima més gent que sap llegir i escriure. (p. 874)

El paràgraf transcrit resumeix bastant bé l'època i la circumstància, també el to i el sentit de la realitat, que hi trobarem tothora: el context i la mirada que hi ha a la base del conjunt de textos aplegats a les pàgines d'*Una literatura possible*.

Aquesta situació literària valenciana, del darrer terç del segle xx i primeres del XXI, fa que la visió de Josep Iborra sovint vaja més enllà del text a considerar, que traspasse els termes de l'obra com a mera creació estètica. En algun punt ens ho recorda, explícitament:

La literatura és cosa dels escriptors, i també dels lectors, del públic, i d'uns mecanismes de mediació entre els uns i els altres: els editors que s'encarreguen de fabricar per al mercat el llibre, els distribuïdors que, a través dels llibreters, els fan arribar als compradors, als lectors, i els crítics que contribueixen a la difusió i comprensió —o incomprensió, tant se val ara— de les obres: en parlen i així no les deixen caure en el buit. S'ha dit que «la crítica és la consciència de la literatura»; sense aquesta consciència, que la manté socialment i culturalment viva, la literatura es fa pràcticament «invisible». (p. 861)

Una literatura, doncs, ho és només quan existeix i funciona aquest circuit. Això —el mateix Iborra ho reconeix i se'n disculpa— és una obvietat, però calia recordar-ho, perquè «si apliquem aquest esquema —diu— al cas valencià, des de la renaixença fins als anys seixanta, si més no, és evident que no podem parlar de “literatura” (p. 862)». I una de les mancances que no cal considerar menor és, precisament, la de la crítica, perquè remarca «aquesta raquíctica producció [literària valenciana, fins a la postguerra] no va acompanyada d'una crítica, d'uns comentaris que, almenys, deixen constància de l'existència de l'obra en un paper o altre [...] aquesta mancança és una constant de les nostres lletres, fins i tot ara» (p. 864).

I per «ara» hem d'entendre l'any 1990. És des de totes aquestes consideracions, des d'aquella manca de crítica que assenyala ell mateix, que naix el compromís de Josep Iborra com a crític, en la voluntat de cobrir un flanc absolutament necessari però desprotegit aleshores. Per moltes raons i, entre altres, perquè entre totes les possibilitats que ofereix el ram de les «belles lletres», la de crític era la menys lluïda, la que menys ambició literària satisfà, la que més poc dret té que li acorden una ració de glòria. En aquell moment (re)fundacional de la literatura catalana al País

Valencià —comprensiblement— plena d'aspirants a geni, una posició tan volgudament modesta té un punt d'heroïcitat o, almenys, una gran dosi de bona voluntat.

Bona voluntat i molta voluntat, val a dir: els dos grossos volums resultants, amb el títol eloqüent d'*Una literatura possible*, són la prova incontestable de la decisió, de la constància, de la convicció amb què es va prendre la tasca. No cal dir que, per l'extensió, en el panorama de la crítica valenciana de la seua època, el cas de Josep Iborra no té comparació possible. I una obra tan extensa havia de ser necessàriament rica, variada, complexa. No gens fàcil de caracteritzar de forma prou precisa en aquesta ressenya, necessàriament breu.

La primera observació, si volem òbvia, que hi podríem fer és que Joan Fuster hi ocupa un primeríssim pla. Cosa ben lògica, d'altra banda. A l'«Índex de noms general» hi trobem 118 entrades que hi fan referència. Si tenim en compte que cap altre autor no arriba a les quaranta... Fullejant aquest índex, podem fer-nos una idea molt aproximada dels interessos que Josep Iborra volia compartir amb els seus lectors, ens hi trobarem en segon terme Josep Pla, amb 38 entrades; Carles Salvador, amb 34; Blasco Ibáñez, amb 32... De seguida veiem que, com a autor tractat en *Una literatura possible*, s'hi pot figurar de maneres molt diverses. I trobe que totes justificades. El cas de Carles Salvador, aparentment tan rellevant, s'explica per la posició relativa que en el seu temps va ocupar: més que no per la seua obra, Josep Iborra sent per ell un interès com a referent, com a símptoma de la situació heretada.

Pel que fa als autors valencians —aleshores encara— joves, els més esmentats són Joan Francesc Mira, amb 27 entrades; Ferran Cremades i Arlandis, amb 25, i Amadeu Fabregat, amb 24. Això és ben representatiu d'una època, quan aquests tres autors eren joves promeses amb possibilitats semblants, o comparables. Si aquest darrer havia obert un camí a la modernitat amb una irrupció esclatant, els altres dos mantenien una producció sostinguda, constant, davant tants novel·listes ocasionals, d'una sola novel·la cadascú.

La constitució d'una narrativa valenciana en català no era, per a Iborra, un tema menor. No podia ser-ho. I en aquest punt, per entendre'ns ràpidament, es pot dir que va defensar i posar en relleu l'obra d'autors considerats, en un primer moment, com a més aviat conservadors i, per tant, com a molt secundaris en el panorama literari valencià dels anys setantes i vuitantes: Carmelina Sánchez-Cutillas i Enric Valor, com a —principals— exemples. En canvi, sense negar-los mèrits, va manifestar unes reticències molt evidents davant una bona part dels narradors més joves i trencadors, enquadrats en l'experimentalisme més heroic, de molta actualitat o tinguts per molt propis de l'època. No es pot dir que en aquest aspecte el temps, les ondulacions de les valoracions literàries fins ara enregistrades, li juguen en contra, a Josep Iborra.

I podríem continuar fent consideracions d'aquesta mena. El material per a fer-ne és inacabable. Però certament no cal. El lector, amb el que hem vist fins ara, ja se'n pot fer una idea bastant clara. *Una literatura possible* és un llibre de referència per a les lletres valencianes del segle XX i primeries del XXI. Per a qualsevol estudiós o interessat en aquesta aventura literària, li és de consulta obligada.